

A SVÁBHEGYI ÓRAVILLA ÉS KÖRNYÉKE.

Irta: Mesterházy Jenő.

NEMCSAK mi, de a messze országokat bejáró idegenek állapították meg, hogy Budapest egyike a világ legszebb városainak. El is nevezték a Duna királynőjének. Szépségének egyik legfőbb alkotója tehát ez a méltóságteljesen hömpölygő hatalmas folyam, melynek mindkét partján pompás palotasorok húzódnak. Közepén a város gyöngye, a gyönyörű Margitsziget és a széles folyam hátán a szebbnél-szebb hidak, melyek változatos formáikkal is egymással mégis ritkaszép összhangban vannak. De bármilyen festőivé is varázsolja fővárosunkat ez a csillogó szép Duna, tökéletlen lenne a kép a Duna-jobbparti hegyek nélkül, amelyek Budapest szépségét valószínűleg megkoronázzák, teljessé teszik. Nincsen Európának még egy fővárosa, melynek közeli és távoli háttérében olyan festői és ragyogó hegyvidékei lennének, mint a mi Budapestünknek. A szépfekvésű Prágának is van Várhegye mint nekünk, de nincsen Jánoshegye, Svábhegye, Gellért- és Sashegye. A skótok fővárosának, Edinburghnak is van egy remekbe formált, Gellért-hegyünkhöz hasonló, vad sziklából festőien összerakott pompás várhegye, sőt még egy mindig zöldelő, emléképületekkel teletűzdelt dombocskája, de ezzel aztán be is fejezhetjük magaslatainak sorát. És a sok főváros közül azért hasonlítottuk a miénkhez e kettőt, mert festőiség és fekvés szempontjából kétségtelenül ezek a legszebbek, de csak a mi székesfővárosunk után következhetnek.

A mi Budapestünknek valósággal ékességei a változatosnál változatosabb budai hegyvidék tagjai zöldelő sűrű erdőkkel, smaragdzöld fűtisztásokkal, pompás utakkal és szebbnél-szebb villákkal, palotáknak is beillő házakkal. A hangulatos ősi időben is megvan ennek a remek vidéknek saját szerű, elragadó bája, de a legszebb kétségtelenül tavasszal és forró nyáron. Nagykultúrájú fővárosunknak ez a szép hegyvidéke ma már a teljes kultúrtság magas fokán áll, aminek bizonyága az is, hogy nem pusztán szépséges háttére a Duna-jobbpartnak, sem pusztán kirándulóhelye a milliólakosú városnak, hanem valóságos üdülőhelye, nyaralóvárosa. A legmodernebb és legrégebb épületek váltakoznak rajta, melyek között a legérdekesebbek egyike az Óravilla, több mint kilencven esztendőre visszanyúló változatos multtal. Az Óravillával való foglalkozás alkalmat ad arra is, hogy röviden megemlékezzünk a budai hegyvidék betelepítéséről. Aljában mindenféle hatalmas szőlőkultúra volt, itt-ott kezdetleges présházakkal, de már feljebb, különösen mai legforgalmasabb helyén: a Svábhegy tetején még jóformán teljesen irtatlan erdőségek voltak, hol száz esztendővel ezelőtt zimankós, téli időben még a farkasok sem hiányoztak.

A száz évvel ezelőtti Pest-Budaiak közül sokan nem is tudták, merre van az a Svábhegy, melynek egyik útja mellett: a Diana-út 25. szám alatt épült az általunk megismertetendő Óravilla. Egyik régi folyóiratunk ugyanis valósággal akkor fedezi fel ezt a hegyet, mert szükségesnek találja a következőket hírül adni: «Budai-Svábhegynek nevezetik a budai, nyugatra fekvő legmagasabb hegyeknek egyike... Pestről kocsin háromnegyed óra alatt

jó szekérúton szőlők és erdőség között, tetejére juthat a szép természetben gyönyörködő. Odafönn több mulató- és vendéglő-házakban enyhítheti éhségét és szomjúságát a vándor, de mindenekfelett jutalmazza fáradságát ama felséges messzelátás, mely az embert valóban meglepi a nemrégiben épült úgynevezett Kilátáshoz (Zur Aussicht) címzett csapszék előtti dombon.) Az akkori újságíró által emlegetett «csapszék» emléket őrzi talán még ma is a Svábhegynek egy kies utcácskája, melynek neve Szépkilátás-út és amely a rövid Tücsök-úttal együtt közvetlen szomszédságában van a Svábhegy már említett egyik legrégebbi útjának: a Diana-útnak. Ezzel a Diana-úttal párhuzamosan halad a Tündér-út és a két utat köti össze a Tündér-köz. Diana-út, Tündér-út, Tündér-köz elnevezésüket a Diana-út 15. és Tündér-út 17. számú telkeken épült Diana-lak, Tündérlak nevű épületektől nyerték, amelyek közül a legrégebbi volt a Tündérlak. Ezt a hatalmas méretű villát állítólag már 1800 körül Ürményi József alnádor építtette volna. Az erről szóló híradásunk még Jókai Mórtól ered, aki 1853-ban lesz villatulajdonos a Svábhegyen. Valójában azonban Ürményi József a telkeit csak később vásárolta, 1844—45-ben, kikerekítve azokat 1852-ben majdnem huszonkét holdnyi területre. A Svábhegyen a villaépítkezések egyébként is csak a negyvenes években kezdődtek. Nagyobb erdőterületet és részeket parcellázott Niedermayer Antal, majd 1844—45-ben tizennyolc rácbirtokos, akik még 1790-ben szereztek több mint százholdnyi területet a Svábhegyen. A felszított területeket többnyire pestiek vásárolták meg. Egyesek aztán továbbadták telkeiket, az esetleg időközben rajtuk épült villákkal 1845-ben vásárolt telket báró Eötvös József is, ki Jókaihoz hasonlóan szintén szerelmese volt a Svábhegy szépségeinek.

Az eladott telkek nagyrészenek központja a Városkút volt, amely a mai Istenhegyi-, Béla király-út és Diós-árok összetalálkozásánál van. Ezekből az eladott telkekből vásárolt egy gazdag pesti csokoládégyáros is: nemes Heidrich Ferenc, aki aztán sietett ide villát is építeni nyári tartózkodásra. Abban az időben volt uralkodó Pest-Budán a neoklasszikus- vagy empire-stílus. Legkitűnőbb mestere: Pollack Mihály ekkoriban fejezte be a Nemzeti Múzeum épületét. Nem lehetetlen, hogy a gazdag Heidrich Ferenc Pollack Mihállyal vagy a másik kitűnő pesti empire-építésszel: Hild Józseffel építtette meg hét egyszerű fejezettel ellátott síma oszlopos előcsarnokkal ékes földszintes villáját. Melléképületének kapubejáróján az udvar felőli szegélyköveken ha már elmosódottan is, de még ma is ott láthatjuk a bemélyített H. F. betűket és az 1846-os évszámot. Az épületet tehát 1846-ban fejezhatték be. A villa nemes arányaiból, keskeny, háromszögű timpanonjából (melynek közepén és az épület hátsó részén is óra van elhelyezve és ezért «Óravilla»), gondos kiállításából, egyszerű, de nemes oszlopfejeiről csak Pollack Mihályra, vagy Hild Józsefre következtethetünk. Az Óravillához hasonló ugyancsak a Diana-úton, a 17. számú négyoszlopos, díszesebb fejezetű és timpanonos úri nyaraló, nemkülönben a kissé távolabbra eső, a Mátyás király-útra tekintő Libasinszky-villa. Ezek az oszlopos, többnyire sárbás-barnán vakolt nemes arányú nyaralók mindmegannyi gyöngyei a szabadságharc előtt épült neoklasszikus, földszintes villáknak. Közöttük a legszebb és így építészeti szempontból valószínűleg a legjellegzetesebb része az oszlopos tornác, amelyet még a korabeli svábhegyi vendéglő-épületeken is megtalálhatunk, mint például a Szép Ilonánál, Szép Juhászné-Diszsnófó- vagy Fácánál.

Az Óravilla tehát mint a budapesti neoklasszikus építészet egyik pompás alkotása érdemli meg a bővebb figyelmet. De megérdemli még másért is. Először azért a gyönyörű kilátásért, amely innen tárul a nézők elé. Az Óravilla bejárója a Diana-út 25. szám alatt van ugyan, de az épület nem a Diana-útra néz, hanem délkelet felé. Homlokzata előtt egy hosszú, lejtősen haladó kert van és ennek végén az oszlopos homlokzattal párhuzamosan egy bájos kis út, melyet az órával díszes villáról Óra-útnak neveztek el. Az eléggé erősen lejtősödő kertben alacsony növényzet van, így az épület homlokzatát semmi sem takarja. Az Óra-úton is csak egy-két villa van, úgyhogy erről az útról is délkelet felé olyan zavartalanul szép a kilátás Budára és a Várhegyen keresztül Pestre, hogy ez a kilátás szinte vetekedik a mindenki előtt ismert és becsült normafaúti kilátás szépségével. Mikoriban megépült az Óravilla és mint újdonságot látni akarták, akkor fedezték fel az onnan feltáruló gyönyörű kilátást. A korabeli Regélő így emlékezik meg erről hasábjain: «A kilátás, mely a Svábhegy egyik pontjáról — nem messze egy pesti csokoládés villájától — kecsegteti az örömittas szemeket, leírhatatlan. Az élvezetnek egészen új, eddig nem sejtett világa nyílik meg egyszerre előttem. Mint leplezett arcú szűz mosolyognak fel egész pompájukban a testvérvárosok. A természet számtalan szépségei legkedvesebb harmóniában olvadnak össze; habozva áll a természet barátja, merre fordítsa előbb elbájolt szemeit, hogy az egésznek egyes szépségeit felfogni képes legyen.»

Ha a Regélő tudósítóján már meg is érezzük a korabeli romanticizmus ama jellemvönását, amely mindent túloz és a lehető legszínesebben lát, azért nyugodtan elmondhatjuk, hogy az Óra-útról valóban felséges a kilátás. Magának az Óravillának az előcsarnokából pedig derült, szép időben lenézni a városra, az valóban elfelejthetetlen látvány. Az Óravillát vagy környékét tehát érdemes felkeresni nemcsak azért, mert tökéletes neoklasszikus építészeti alkotás, hanem azért is, mert onnan páratlanul szép a kilátás. A rövid Óra-út majdnem pontosan szemben van Budavárával... Kitűnőbb megfigyelőhelyet az Óravillánál sehol máshol nem találhatott volna 1849 májusában Budavár ostrománál Görgey Artúr, a Budát ostromló hadak fővezére, mint ennek a villának a tornácát. És valóban, az utolsó magyar szabadságharc diadalmas vezére 1849 május 10-étől innen intézte a Budavár elleni hadműveleteket. Így lett az Óravilla történelmi szempontból is nevezetes emléke Budapestnek. Diana-út 25. szám alatti bejárójánál egy szerény márványtábla a következőképpen hirdeti a dicsőséges 48-as idők eseményeit: «1849 május 10-én reggel a zugligeti Laszlovszky-majorból ide, az Óravillába tette át főhadiszállását Görgey Artúr tábornok, a Budavárát ostromló honvédsereg fővezére. A tornácon felállított három messzelátót át figyelte az ostromot és a 21-i utolsó rohamot. A bástyán tört rére kitűzött honvédzászló megpillantása után innen indult lóháton az elfoglalt várba, hogy győztes seregét üdvözölje. Megfordultak itt hadseregparancsnokai: Aulich, Nagy Sándor József és Knézich tábornokok. Klapka tábornok pedig itt békült ki Petőfivel. E táblát a Hadimúzeum kezdesére kegyelete jeléül 1929-ben állította a ház ura, Korláti-Bernát István és neje, Guari és Felsőszelestei-Guary Emma.»

Egy másik, hasonlóan szerény kivitelű tábláról azt is megtudhatjuk, amit már föntebb közöltünk, hogy «az Óravilla 1849-ben nemes Heidrich Ferenc pesti gyárosé volt» és 1897-ben «őszii lombhulláskor itt gyönyörködött a kilátás szépségében felejthetetlen királyasszonyunk: Erzsébet». Az Óra-

villa tehát történelmi, műtörténelmi és tájrajzi szempontból egyaránt nagy értéke fővárosunknak és mindenképpen érdemes arra, hogy minél többen tudjanak róla, felkeressék és ha a közelében járunk, ne csak az onnan nyíló kilátás szépségein merengjen el lelkünk, hanem nemzeti dicsőségünknek még nem is egyszázados emlékein. Mikor most legutoljára megint az Óravilla táján jártam és kapujánál a két szerény márványtáblánál megállottam, hogy az ismert szöveget ismét olvasgassam, fiatal pár állott meg a hátam mögött: figyelmem felkeltette kíváncsiságukat. Szinte éreztem, mint betűzgetik velem együtt a sorokat... Egyszerre csak hallom is az asszonyka hangját, amint az urához fordulva mondja: «Tehát ezért hívják a mi utcánkat Óra-útnak». Az Óravilla közelében laktak, de az Óravilla kapujánál soha meg nem állottak... Szerettem volna nekik is odaszólni, úgy mint most az olvasóhoz: Járjunk nyitott szemmel mindig és vegyük észre az Óravillához hasonló értékeinket akkor is, ha mindjárt csak szerény emléktáblák is figyelmeztetnek azokra.
